

ВОКАЛНО-ТЕХНИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА ДЕЦАТА

Пелагия Векилова

Въпросът за вокалното развитие и възпитание на детето е разработван от древността до наши дни. Основите на вокалното възпитание са създадени още в XVI-XVII в., но едва през последните 30-40 год. развитието на естествените науки и техника позволиха изучаването на гласообразуването, на процеса на развитието на детския глас. Това даде възможност не само да се обобщи натрупаният педагогически опит, но и да се осигури цялостно разработване на вокалното възпитание, основано на закономерностите на възрастовата физиология и психология.

Вокалното развитие на детето е сложен процес, който се осъществява като развитие на вокалните качества на детския глас, присъщи за дадена възраст, като развитие на вокални способности, осигуряващи възприемането и изпълнението на песента и изграждане на вокални навици, умения и знания, от които зависи реализирането на певческата дейност.

В педагогическата практика певческата дейност се осъществява по схемата субект – обект, ка-

то в качеството на субект може да се яви отделният човек, личността или група хора, а в качеството на обекта – песента, музиката. По своята същност певческата дейност е висша, свойствена само за човека, форма на активност. Според Г. Стоянова певческата дейност е “динамична, относително самостоятелна функционираща система в рамките на други по-големи системи: музикално-възпитателна, общообразователна, система за естетическо възпитание”¹.

В съвременното училище певческата дейност се осъществява освен по схемата субект – обект и при наличието на много променени цели, задачи, статус и условия. В такъв случай вокалното възпитание трябва да се разглежда като възпитание на субекта на певческата дейност. Ефективността на това възпитание и възможността за управление на този процес зависят от познаването на специфичността, особеностите на певческата дейност и субекта, който се възпитава – детето. Тази трактовка на певческата дейност налага тя да се разглежда в два ас-

пекта – методологически, свързан с принципа за единството на способностите и дейност, и съдържателен, свързан с характеристиката на нейната структура.

Методологическият подход към певческата дейност е изграден върху принципа за единство на съзнание и дейност, според който певческите способности възникват, формират се, развиват се и се проявяват в нея. Конкретизацията на принципа за единство на съзнание и дейност, способности и дейност се разкрива в социалната природа на певческата дейност. Певческата дейност може да се осъществи единствено в социална среда. Детето се ражда с нервна система, гласов и слухов апарат, готови за усвояване на певческата култура и практика, създадена от предшествашите поколения, но във от певческата дейност и нейната социална приемственост не могат да се развият певческите умения, навици и способности у децата.

Разглеждането на певческата дейност в съдържателен аспект се основава на разбиране на дейността, като проява на активност на човешката личност, насочена към постигане на определена цел, свързана с удовлетворяване на неговите естетически интереси към песента. В процеса на певческата дейност активността на детето не

само се проявява, но и се формира, развива, получава определена насоченост в зависимост от условията, съдържанието на тази дейност и степента на неговото участие в нея.

Като се изхожда от становището на А. Н. Леонтиев за морфологичния състав на дейността, певческата дейност се определя като дейност със сложен строеж². Основно място в тази структура заемат различните движения, които осигуряват певческия акт. В тези движения се проявява физиологичната активност на слуховия и гласовия апарат. В зависимост от анатомическите и физиологичните особености на техния строеж човекът има възможност да изпълни тонове с определена височина, тембър и сила. Реализирането на тези движения се осигурява не от вродени физиологични механизми, а от условно-рефлекторни, придобити в процеса на живота.

Психологическите изследвания показват, че най-благоприятното време за въздействие и формиране на вокалните умения е периодът, когато те самите са в процес на съзряване³. Данни от изследвания на гласовия апарат дават пълно основание, за да се счита, че най-продуктивният период на съзряване на фонационната система е прерудчилицна и начал-

на училищна възраст⁴. Наличието на добре развита фонационна система предполага повисоко ниво на възприемчивост и качество на възпроизвеждане, а оттам и до по-висока степен на вокална работа⁵. Може да се предполага, че вокалното развитие в началното училище оказва влияние върху следващите възрастови периоди.

Всяка дейност на човека се извършва в резултат на определени мотиви, цел, програма на действие, зависещи от субекта. Затова особено актуален характер придобива проблемът за отношението на човека към дейността си, за готовността му за нейното изпълнение. Следователно вокалното развитие се опосредства от характера на отношението на индивида към певческата дейност, от начина на включване в нея, от значението, което тя има за личността. Възпитателно въздействие има тази дейност, която възниква на основа на музикални потребности и мотиви. От характера на тези потребности и мотиви зависи ефективността на възпитателното въздействие на певческата дейност.

Музикално-вокалното възпитание и вокално-техническото развитие на детето се намират в постоянна взаимовръзка и взаимодействие. Те вървят нераздел-

но, допълват се едно друго и непрекъснато се усъвършенстват.

Целта на вокално-техническото развитие на децата според А. Атанасова е насочена към развитие и възпитание на такива знания, умения и навици, които не само трябва да осигурят пълно възприемане, дълбоко преживяване и точно възпроизвеждане на песента, но и да осигурят активно участие на детето в певческата дейност⁶.

Пеенето представлява приблизително точно възпроизвеждане с глас на музикални тонове, които звучат в съзнанието на човека. Разглеждано като физиологичен процес, то е прецизно координиран двигателен акт, в който вземат дейно участие всички органи на гласообразувания апарат. Тяното тясно взаимодействие в процеса на пеене образува т.нар. вокална техника.

Вокалната техника е в тясна зависимост от формирането и развитието на определени хорово-певчески навици. Вокалната педагогика ги групира в два дяла:

1. Вокални: певческа стойка, дишане, звукообразуване, дикция.
2. Хорови: строй, ансамбъл.

Овлаждането на хорово-певческите навици започва още в I клас и продължава във всички класове на началното училище в часовете по музика. Всеки усвоен

навик се доразвива в следващите години при по-сложен материал – песни, разпевни упражнения до неговото автоматизиране.

В I и II клас се работи преди всичко за развитие и формиране на вокалните умения и навици, като се съобразяваме с индивидуалните възможности на децата. Формирането на вокалните умения и навици служи като основа, върху която в III и IV клас ще се изградят хоровите навици.

За изразителното пеене важно условие е *певческата стойка*, положението на тялото, шията, главата, крайниците. От нея до голяма степен зависи правилното дишане. Освен това певческата стойка има и естетическа страна. Определя външния вид на изпълнителя, което мобилизира и организира и слушателите. Когато децата пеят седнали, тялото трябва да бъде леко изправено, свободно, без излишна напрегнатост: рамената да са отпуснати, главата да е изправена. Ако тя е дръпната назад или издадена много напред, се получава натиск върху ларинкса, което поражда гърлен тон. Изразът на лицето трябва да отразява настроението и характера на песента – емоционално изживяване на изпълнението. Краката трябва да бъдат леко прибрани, плътно опрени на пода с ходила-

та, ръцете на коленете или върху чина.

Досега се практикуваше децата да пеят с ръце зад гърба, но по този начин се спъва и стяга гръдния кош, така се затруднява дишането. За предпочитание е децата да пеят прави, с прибрани крака и свободно отпуснати надолу ръце. Тъй като това е изморително, при седнало положение трябва да се следи и контролира непрекъснато за стойката на учениците.

Дишането е източник и опора на звука. При обикновеното дишане поетият въздух навлиза в дробовите и почти без да се задържа в тях, излиза, докато при говор и пеене въздухът остава известно време в тях, докато бавно и постепенно излиза през трахеята.

Обикновено дишане и издишване при възрастните трае около 3-4 секунди, или за една минута се извършват 16-17 дишания. При пеенето се диша по 7-8 пъти в минута. Характерна особеност при издишването при пеенето е, че то се извършва по волята на певеца – равномерно, без тласъци, при продължително изразходване на въздушната струя. Дишането при пеене се контролира от съзнанието, докато обикновеното дишане е несъзнателно. Усетът за осъзнато и контролирано от пеещия дишане трябва да се овладее, да ста-

не навик у децата, тъй като от него зависи до голяма степен и качеството на възпроизведения тон.

В зависимост от това с коя част от дробовете се поема въздух, с горната или с долната, вокалната педагогика определя два типа дишане – гръдно и диафрагмено. У децата обикновено преобладава гръдното дишане. При пеене се предпочита диафрагмено или смесено дишане. При диафрагменото дишане участие вземат гръдните и коремни мускули – диафрагмата. Характерно за това дишане е, че при него гръдният кош се разширява повече, получава се по-голям капацитет на въздушен резерв, равномерно налягане на гласните връзки и правилно, изравнено, невълнообразно звучене. Децата постъпват в училище със слабо развити дихателни органи, без умения за правилно дишане при пеене. Поради тази причина пеят вяло, отпуснато. Понякога въздушната струя е толкова слаба и неравномерна, че едва задвижва гласните връзки. При такива случаи тонът е нестабилен, неформен.

Овлабяването на певческото дишане у децата поставя изисквания за организирано, едновременно поемане на дъх и правилно изразходване на въздушната струя при пеенето. Работата за формиране на тези навици трябва да за-

почне още при първите уроци по музика.

Често явление при пеенето в I клас е да се разкъсват фразите и думите на срички за поемане на дъх поради недостиг на въздух. Това налага отначало да се подбират песни с по-кратки музикални фрази, в бързо темпо, с ясна и подвижна мелодична линия, като учителят винаги прави показ.

Във II клас трябва да се затвърдяват навиците за дишане и да се доразвиват. Необходимо е да се разучават песни с разнообразна ритмика и с по-дълги музикални фрази. У децата трябва да се развие умение за изпълнение на песни с динамика, което изисква по-голяма устойчивост на дъха.

Учениците от III клас имат вече по-укрепнал дихателен апарат. Певческото дишане трябва да се усъвършенства чрез разучаване на песни с по-широка и раздвижена мелодична линия, с легато, с по-дълги тонови трайности и с леки динамически акценти, като се поставят по-високи изисквания във връзка с фразирането.

В последния клас на началния курс – IV клас, учениците имат вече по-големи възможности за съзнателно контролиране на дишането при пеене. Усилията трябва да бъдат насочени към по-голяма издръжливост при дълги фрази, за което спомага пеенето на

песни с различен характер – бавни, бързи, със скокове на различни интервали, с различна теснота в обема на техния глас. По-големи изисквания към четвъртокласниците във връзка с дишането трябва да бъдат предявени за нюансировка при фразите с усложнена ритмика и различните артикулационни означения в песните – легато, стакато и др.

Звукообразуване. Детето започва да се учи да говори още от ранната си възраст. То непрекъснато слуша околните да говорят и ги наблюдава, като постепенно започва да им подражава, а те го коригират. Правилното пеене е по-късен, по-труден и продължителен етап, свързан с общото укрепване на организма, с развитието на дишането, гласа и слуха на детето. За основа на певческия тон служат гласните, които за разлика от говора се произнасят продължително и на определена височина.

Предлагайки на детето вокални упражнения, ние временно го освобождаваме от голямото нервно напрежение, което носи в себе си емоционално-смысловата страна на всяка отделна дума и текста на песента като цяло. Вниманието на ученика се насочва към изпълнение на конкретна вокална задача – преди всичко точно и изразително изпълнение на

гласните. При реализирането на тази задача има немалко трудности – изработването на точна и пластична артикулация на фонемите и техните съчетания, изработване на съответния тембър на гласа за всяка гласна. Звученето на отделната фонема представлява комплексен дразнител, създаващ сложна, жива “мозайка” от нервни импулси в кората на мозъка.

От всички компоненти на този “комплекс” – тембър, височина, продължителност и сила – именно силата на звучене се явява най-общият и действителен дразнител. Очевидно е, че този компонент се свързва с лекотата на възприемане на всеки звуков сигнал.

Известно е, че А е най-силният гласен звук, а И е най-тихият. Доказано е, че разликата в силата на гласните е свързана с физиологичните условия на тяхното формиране и с различна степен на отваряне на устата. Ето в такава последователност се подреждат гласните по този компонент: А, О, Е, У, И.

Многогодишната практика във вокалната работа с децата показва, че усвояването на навици за вокализация на гласните А, О, У е значително облекчено в сравнение с вокализацията на гласните Е и И. Отчитайки особената трудност на произнасяне на певческия гла-

сен звук Е, предлагаме следния ред на певческите гласни: У, О, А, И, Е.

Според А. Огороднов именно в такава последователност трябва да се поднасят на децата за усвояване. Първо се усвояват по-обикновените по произнасяне, по-силните и “по-устойчивите”, а именно У, О, А и техните съчетания. След това се преминава към по-трудните и “по-неустойчивите” – И, Е⁷.

Такава последователност за работа с гласните е важна за съблюдаване, особено в началния етап на обучението по пеене, когато все още е слабо развито и произнасянето и артикулирането на по-сложни вокални съчетания.

В началния етап на вокалната работа с децата трябва да се насочи вниманието и към съгласните. Известно от фонетиката е, че съгласните звукове се делят на звучни и беззвучни.

– звучни: Б, В, Г, Д, Ж, З, Л, М, Н, Р

– беззвучни: П, Ф, К, Т, Ш, С, Х, Ц, Ч

При пеенето отдаваме предпочитание на звучните съгласни, защото при тяхното образуване за разлика от беззвучните участва и гласът. Тези съгласни, включени във вокалната реч, при взаимните преходи гласни – съгласни, изискват от гласовия апарат най-

малка промяна, затова са и по-лесни при произнасяне. Съгласните В, Ж, З, Л, М, Н, Р, С, Ф, Х, Щ са най-близки по изговор до гласните, тъй като се отличават с протяжност, докато Б, Г, Д, К, Т, Ц, Ч, Ш са много кратки при произнасяне. От тези съгласни във вокалната педагогика особено внимание се отделя на т.нар. сонорни, при които гласът преобладава над шума. Те са най-близки до гласните. Това са Л, М, Н, Р.

При произношението на М, Н въздухът преминава свободно само през носа, а при Л, Р – през носа и устата. От всичко казано дотук може да се направи извод, че Л и Р са по-вокални от М и Н. В това отношение съгласната Л не предизвиква съмнение.

Съгласната Р е трудна за произнасяне, но в съчетание с други съгласни и гласни става по-малко трудна и даже полезна. Педагогът е длъжен да знае, че групата на съгласните има “свое лице”. Планомерната обща вокална работа, имаща предвид последователния преход от група в група, не изключва използването на определен етап и на специфичните свойства на всяка група фонемни или на отделни съгласни за постигане на определен, съзнателно набелязан резултат. Такава гъвкавост предполага самия преход.

Качеството на звукоизвличане зависи и от качеството на тембъра на гласа.

При пеенето съгласните трябва да се изговарят колкото се може по-кратко.

Правилното и приятно звукообразуване и звукоизвличане предполагат преди всичко да се пее леко, без напрежение на устата, езика и гърлото, да се диша правилно. Звукоизвличането е несъвместимо с викането, с грубото кресливо интонироване. Звънката и мека, но същевременно пълна звучност се постига постепенно и зависи особено много от правилното положение на устните при вокалите (А, Е, И, О, У). В традиционната училищна методика съществува установено правило, че начинът на отваряне на устата при всички гласни трябва да бъде близък до положението при възпроизвеждане на гласната О. С това закръгляне на вокалите не бива да се прекалява, защото по този начин се деформира не само естественото звучене на останалите гласни, а и поетичният текст. Педагогът трябва да се стреми пеенето да бъде естествено, а не претенциозно и маниерно "школувано". "Школовката на звучността в тази възраст се състои, най-общо казано, в култивирането на естественото детско пеене и извайването на музикалните фрази.

Не бива да се забравя, че в крайна сметка "оцветяването" на звучността в дадена песен е специфично и се определя от нейното настроение и съдържание. В този смисъл използването на звукоизвличането не бива в никакъв случай да води до унифициране, обезцветяване на индивидуалността и красотата на тембрите на детските гласове,

Особено важно е учителят да показва както правилното звукообразуване по принцип, така и целесъобразното звукоизвличане във всяка отделна песен. Работата по закръглянето на вокалите трябва да започне едва след като децата пропеят свободно и звучно, но разбира се, без крясък и напрежение.

В песента звукоизвличането не е само елемент от техническо естество, а придобива сериозен естетически смисъл. То не може да бъде откъснато от характера на образите в песните.

Правилното звукообразуване е свързано и с изпълнението на основните певчески щрихи (щрихите означават начина на изпълнение, зависят от характера на музиката). Всъщност децата в началните класове пеят най-вече с някакъв не съвсем определен щрих, който се доближава най-много до "нон легато". Затова главната задача е постигане на умение за про-

дължително свързано, ненакъсано изпяване на тоновете в мелодията легато. Учениците трябва да усетят разликата на пеенето легато от пеенето стакато. Роля за това има личният показ на педагога и плавното движение на ръката му, с което може да се илюстрира напевното протичане, а също така плавната мелодия в съответни песни или откъси.

Дикцията е много важно певческо умение, състоящо се в отчетливо и ясно произнасяне на текста.

Вниманието на децата трябва да се привлече към това умение по различни причини. Редица песни от репертоара, в които композиторът е постигнал изразително и пластично “изпяване” на текста, дават възможност стиховете в даден фрагмент не само да се изпеят, а и да се изговорят пак така пластично и изразително. Въпросът за дикцията съвсем не е технологически, а съдържателен и естетически въпрос. В началните класове формирането на ясна и правилна дикция се сблъсква с типичната за децата в тази възраст изговорна леност. Ето защо педагогът трябва постоянно да изисква не само да се пее, но и да се говори ясно, с раздвижен артикулационен апарат (без разбира се, да се стига до смешно преиграване в това отношение). Правило-

то, че съгласните се изпълняват по-кратко, не бива да води до “гълтане” на съгласни (особено в края на думите или в неакцентирани срички), до практическа замяна на изпятия текст с вокализиране. Трябва да се избягват грубото акцентирание, скандирането (най-вече в ритмичните песни), да се изгражда навик за деликатно подчертаване на логическите ударения в текста.

Развитието на гласа протича в тясна взаимовръзка с работата на ларинкса и артикулационния апарат. Последният се развива още от раждането на децата.

За съжаление, изхождайки от положението, че гласните в пеенето се приравняват, често от самото начало децата слабо ги артикулират. В резултат се получава напрегнат звук със съмнително качество, който принася в жертва богатството и красотата на звучене на различните гласни, което се явява едно от важните средства на изразност на вокалната реч. При този подход долната челюст остава стегната, това на свой ред води до изменение на гласа.

В последно време в музикалната педагогика все по-често се употребява терминът “ипенданс”. Качеството на дикцията значително зависи от това как говори детето, от тембъра на гласа му, за-

това трябва да се обръща внимание на правилното образуване на гласните фонemi. На тази основа произнасянето на съгласните не предизвиква затруднения, защото децата достатъчно дълго са ги произнасяли в разговорната реч. Известно е, че съгласните в речта и в пеенето почти не се различават, различията са в тембъра.

Важно условие е още в първите часове детето да се научи правилно да отваря устата на гласните У, О, А. При работа да се изисква да си закръглят устата и с течение на времето да се цели това да стане навик. Критерий за правилна артикулация да бъде естествеността, в тясна връзка с изразителността на звучене на гласа, на неговия тембър. Добрите певци артикулират активно и затова тяхното изпълнение е ясно и убедително.

Трябва да учим децата да си отварят устата и в песните да закръглят устните при всяка гласна. Използването на вокални упражнения прави това лесно достижимо, а вокалната работа интересна за децата. При тези упражнения фонемите следва да се редуват така, както биха се срещнали в речта, но тук те трябва да са представени в систематизиран вид, започвайки от простите случаи на техните съчетания. Закръглянето на гласните трябва да ста-

ва не изкуствено, а в процеса на вокалната реч. Въпросът за дикцията в процеса на формиране на вокалната реч се решава със специфични средства за самия вокал, затова тук не бива да се прибягва към изкуствено развитие на дикцията чрез скороговорки или произнасяне на самия текст на песните, а педагогът, длъжен да обръща внимание на тембъра и на художественото значение, характера на гласните, подчертавайки и оценявайки художествените достойнства и възможностите на всеки от тях, а също така и в техните съчетания.

Благоприятна възможност за подпомагане работата за формиране на дикцията има и използването на музикално-слухови задачи, които да са подкрепени с визуални образи във вид на схема алгоритми и да са съпроводени от движения на ръката. Артикулацията, която е подкрепяна зрително и двигателно, става по-активна, непринудена, емоционална и осмислена.

По време на пеене на песен този навик се автоматизира и усъвършенства. При такава постановка на вокална работа не трябва да се говори на децата за "лицеизраз" при пеенето, защото се затормозява функционирането на лицевите мускули, което повлиява на качеството на дикцията.

Хоровите навици са строй и ансамбъл.

Под *музикален строй* в хорото пеене се разбира точното интониране на мелодията и на хармоничните интервали или акорди, ако учениците пеят на един, два или повече гласа. Качеството на строя при пеене зависи от вокалните възможности на певците, от нивото на тяхната музикална подготовка в слухово и гласово отношение.

Въпросът за точната интонация при колективното изпълнение е свързан не само с вокалните навици, но и с музикалния слух, който трябва да контролира пеенето по хоризонталната и по вертикалната линия.

За формирането на строя като хоров навик да се работи още от първи клас и да продължи работата и в другите класове. Необходимо е първо всеки ученик поотделно да се научи да интонира правилно, точно. След това трябва да се постигне точност при общото пеене на един глас (при пеенето в унисон), като всички ученици се вслушват помежду си в общото пеене и не го нарушават – с повишаване или понижаване на гласа, както и по силата и качеството на тона. По-късно идва и третата задача – да се получи строй при двугласно пеене. Зато-

ва е необходимо двата гласа да бъдат разучени много добре.

Голям брой деца пеят вярно едногласно, а при двугласно пеене, което започва във втори клас, губят представа за точна височина. Слушането на другия глас разколебава устойчивостта на музикалните им представи. Трудността се явява от това, че детето трябва да добие нов слухов навик, да проследява две мелодични линии, от които едната трябва да пее. Това явление понякога кара някои деца да си запушат ушите, за да не слушат другия глас, който им пречи, увелича ги и ги повежда, което не е редно. За изработване на строй при пеенето освен индивидуална работа с всеки ученик е необходимо още и да се работи за развитие на хармоничния слух чрез слушане на многогласна музика – вокална и инструментална.

Понятието *ансамбъл* означава единство, съгласуваност по отношение на ритъм, темпо и тембър на гласовете при общото пеене, пълна съгласуваност на всички изпълнителски прийоми за разкриване на художествения образ, стила и характера на песента. Предпоставки за добър ансамбъл при двугласното пеене са правилното разпределяне на гласовете по количество (по брой) и по качество (по тембър). Второто условие има

по-голямо значение за децата от III и особено от IV клас. За уравновесяване на гласовете по отношение на темпо, ритмика, динамика и други, от изключително значение е как педагогът ръководи децата в самия певчески процес. Ансамбълът зависи и от уменията на ръководителя да ръководи с диригентски жест, да поставя различни изисквания, които да са в съответствие с характера и настроението на песента.

Изработването на добър ансамбъл трябва да започне още в I клас, като при общото пеене се изисква уеднаквяване на звученето – еднакво закрито пеене, с еднаква сила, в единен ритъм. Открояването на гласовете на отделни деца нарушава ансамбъла. Хоровият навик “ансамбъл” има и възпитателна страна. Оказва дисциплиниращо въздействие и възпитава чувство на отговорност към колектива, защото ако всички деца пеят вярно интонационно и съгласувано по ритъм, тембър и други, достатъчно е само едно дете да наруши условията за строй и ансамбъл и с това ще създаде общо впечатление за неточно пеене на целия колектив (класа).

Хоровите навици намират своето най-голямо проявление в песните. В I и II клас се пеят песни, а в III и IV клас се разучават и двугласни песни.

Грижата за вокално-техническото развитие на децата в началната степен на тяхното образование е от изключително значение за естетическото възпитание на подрастващите. То допринася както за правилното и изразително пеене, така и за повишаване на обекта и интереса у децата към произведенията на музикалното изкуство, за правилното подбиране и емоционалното преживяване на тяхното съдържание. Вокално-техническото развитие само по себе си не може да доведе до изразително пеене. То представлява само техническата подготовка. Затова се налага дълбоко вникване в съдържанието и характера на песните, в словесния и музикалния текст, за разкриването на които педагогът трябва да бъде подготвен добре. От майсторството на учителите в началния курс зависи и по-нататъшното музикално-слухово развитие на децата, за да могат да възприемат, изпълняват на красотата на музикалното изкуство.

БЕЛЕЖКИ

¹ Стоянова, Г. Певческата култура на учениците. С., 1985, с. 19.

² Леонтьев, А. Н. О формировании способностей. Вопросы психологии. М., 1960, с. 25-28.

³ Леонтьев, А. Н. Проблемы развития психики. М., 1972.

⁴ Алмазов, Е. И. Об анатомо-физиологических особенностях детского певческого голоса. М., 1959, с. 31-33.

⁵ Аспелунд, Д. Л. Развитие на певца и неговия глас. С., 1954.

⁶ Атанасова, А. Вокалното развитие и възпитание на децата. Благоевград, 1986.

⁷ Огороднов, Д. Е. Музыкално-певческото воспитание детей в общеобразовательной школе. Музична Украина, 1981.

VOCAL-TECHNICAL DEVELOPMENT OF CHILDREN

PELAGIA VEKILOVA

Summary

The Vocal development of a child is an elaborate process which is accomplished through the development of the vocal qualities of the child's voice, typical of a given age, through the development of the vocal abilities which make possible the perception and interpretation of a song and which build up vocal habits, skills and knowledge that make possible the realisation of vocal activities.

The vocal - technical development of children aims at the development and adoption of such knowledge, skills and habits, which have to assure not only a thorough perception and exact reproduction of a song but also to secure an active participation of the child in any vocal activity.

The vocal technique depends on the formation and development of certain choral - vocal habits. The vocal pedagogics classifies them in two groups:

1. Vocal: vocal posture, breathing, sound-formation, diction
2. Choral: register, ensemble

The current study is an attempt to explore the peculiarities of the vocal and choral habits and the possible ways of their development and formation in the early schoolage.

The vocal - technical development has been analysed in close connection with the problems of age and individual characteristics which have been backed up with physiological studies and data.